

Науmkіна С.М. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ТРАЄКТОРІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

На початку демократичного транзиту (кінець 1980-х років) перед Україною, поряд із проблемами, типовими для країн Центрально-Східної Європи (мінімальна історична правосуб'єктність, неструктурованість правових інститутів тощо), постало й унікальне завдання: облаштування соціального ладу засобами наздоганяючої модернізації в межах неєвропейського культурного поля [1, с. 18]. Вирішення цього завдання визначило досить несподівану траєкторію суспільно-політичного розвитку країни, свого роду унікальне явище, коли, на перший погляд, суспільство ніби повертається до попередніх форм свого розвитку.

Системна криза СРСР (нащадка євразійської цивілізаційної матриці), поставила перед українським суспільно-політичним організмом завдання винайдення ресурсів задля компенсації тих стресів, які неминуче поставатимуть під час прискореного засвоєння культурних інваріантів західного цивілізаційного проекту. Український нативізм, неминучий у стресових умовах прискорених перетворень, цілком природно увійшов у суперечку не лише із самою логікою наздоганяючої модернізації, але і з другою складовою національної традиції – євразійською, підсиленою довготривалою реалізацією в Україні радянського антропологічного проекту. Це, в свою чергу, породило жорстку конкуренцію двох основних суб'єктів модернізації – еліти та суспільства, обумовивши значну інерційність та імітаційність соціальних процесів і феноменів періоду транзиту [2, с. 135].

Незважаючи на те, що представники багатьох впливових міжнародних організацій вважають передчасним вести дискусію про результати демократичних перетворень в Україні внаслідок відсутності значного інтервалу переходу від авторитарного режиму до демократичного, методологія, все ж можна зробити деякі прелімінарні узагальнення.

Перш за все, слід визнати, що сама Україна у 1991 р. постала як модерністський проект, звернений у майбутнє. На думку М. Рябчука: «Саме за «програму спільного майбутнього» й голосували на референдумі 1 грудня жителі України, а не за спільне минуле, не за спільну етнічність, не за спільну мову» [3, с. 79]. Враховуючи добре відому консервативність культурних інваріантів та ментальних настанов, досить прогнозовано, значних інноваційних змін зазнала саме інституційна сфера України. Введення інститутів багатопартійності, парламентаризму, президентства, альтернативних виборів тощо, було значним кроком у напрямку просування до демократичних стандартів. Істотно знизилася популярність альтернативних політичних режимів та типів правління. Конституційна угода 1995 р. та власне Конституція України 1996 р. створили необхідні передумови для формування політичної системи перехідного типу, залишаючи елітам необхідний простір для реалізації власних амбіцій та надаючи необхідні гарантії для демократичного розвитку суспільства. Фундаментальні положення Основного Закону країни давали змогу представникам різних етнічних та релігійних груп досягати консенсусу там, де це було необхідно, знижуючи конфліктність у такому полікультурному суспільстві, як українське. Тому, не зважаючи на те, що по відношенню до перших років демократичного транзиту можна було констатувати певний паралелізм у розвитку України та Росії, зумовлений сталими культурними зв'язками та соціально-психологічними архетипами, інерцією політичного досвіду тощо, ключові політичні інституції нашої країни більшою мірою, аніж російські, відповідали моделі нації-держави.

У той же час обмежена спротивом нативістської складової вітчизняної традиції, політична модернізація призвела до інституціалізації в межах однієї системи відносно інноваційних і відверто реліктових соціальних структур, властивих різним історичним періодам, але таких, що діяли в актуальному політичному часі. Наприклад, згадана вже Конституція, уособлюючи в собі наслідки утилітарного, редукованого засвоєння світового досвіду, пропонувала суспільству слабку функціональну диференціацію владних структур поряд із успадкованими від попереднього режиму принципами державного, регіонального і муніципального управління, що суперечили формам соціальної самоорганізації українського суспільства, які склалися історично. Еклектика різнорідних елементів, закладених у фундамент конституційного устрою, з одного боку, давала змогу пролонгувати період адаптації українського соціуму до модернізаційних інновацій, проте з іншого, обумовлювала зростання трансакційних витрат в процесі узгодження позицій різних груп інтересів та

тиску. Така ж сумна доля очікувала й на українську багатопартійність. Формування політичних партій в країні відбувалося не за лінією «потреби – інтереси – переконання» громадян, а задля реалізації амбіцій окремих політичних лідерів та на принципах масового клієнтелізму. Як наслідок, зберігалася стара радянська логіка безпосередньої комунікації політичної системи з суспільством, без залучення різноманітних інституційних посередників. В результаті, парламентаризм в Україні перетворився на неопатримоніальний інститут, який докорінно відрізнявся логікою свого функціонування від аналогічних структур народоправства в Західній Європі: в цілому він був репрезентантом не стільки сучасних (громадянських), скільки традиційних (кланових, корпоративних, етнічних, конфесійних, регіональних) інтересів тощо [4, с. 719]. До речі, у Верховній Раді України VI скликання немає жодної депутатської фракції, яка б була утворена політичною партією, у назві якої присутній концепт «демократія». Що ж до політичної системи в цілому, то вона і досі характеризується українськими дослідниками як така, що повільно реагує на процеси, які відбуваються в соціумі, та є недостатньо сприйнятливою до соціальних нововведень. Такими ж суперечливими є й наслідки реформування в економічній сфері. Попри сучасне визнання СОТ та ЄС ринкового характеру вітчизняної економіки, не слід забувати й про наявність системи державного протекціонізму для економічно неконкурентоспроможної олігархії, що була створена у середині 1990-х рр. та продовжує своє існування й сьогодні. Поляризація статків, жорстка соціально-майнова ієрархія, олігархізація політичних партій та широко розповсюджена корупція, що постали характерними рисами нової суспільної системи, є одночасно й проявами несамобутньої модернізації, яка однаково погано відповідає системним вимогам і сучасної західної цивілізації, і конкуруючої з нею євразійської.

З іншого боку, поява нових агентів модернізації – великого бізнесу та середнього класу, систематичні вибори в органи влади, які проводяться на принципах, наближених до конкурентних, обмежують можливість елітарних кланів монополізувати владу.

Цілком можна прийняти характеристику пострадянського режиму в Україні як конкурентного при переважанні неформальних інститутів. Враховуючи неоднорідність українського соціуму, що постає як наслідок досить суперечливого минулого, можна стверджувати, що для успішності трансформаційних перетворень важливими є не публічні декларації, а вкоріненість цінностей демократії у свідомість громадян як ознака її консолідації, при чому, як у вертикальному, так і горизонтальному вимірах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпятчук Ж. И. Инновационные модели макрополитического лидерства на современном этапе социальных трансформаций в Украине / Ж. И. Безпятчук // Политекс. – 2006. – № 2. – С. 18-25.
2. Ліщинська О. Протиріччя між політичною культурою української спільноти та сучасними політичними реаліями / О. Ліщинська // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2008. – Вип. 12. – С. 133-137.
3. Рябчук М. Зона відчуження: українська олігархія між Сходом і Заходом / М. Рябчук. – К.: Критика, 2004. – 224 с.
4. Фисун А. А. Постсоветские неопатримониальные режимы: специфика, особенности, типология / А. А. Фисун // Вісник ОНУ. – 2008. – Т. 13, Вип. 5. Соціологія і політичні науки. – С. 714-722.

Наханетова О. – преподаватель Одесского национального морского университета.

К ВОПРОСУ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ

Современный процесс глобализации и интенсификации межнационального общения послужил причиной формирования толерантности в отношениях между людьми, представляющими разные культурные миры. В современном мире на первый план выдвигается проблема взаимопонимания как главного результата человеческого общения. Это предполагает более углублённый подход к процессу коммуникации, учитывающий специфику ценностных ориентаций. С проблемой формирования толерантности в ходе социализации личности непосредственно связаны и вопросы адаптации. Переход личности из одного социокультурного пространства в другое вызывает обостренное чувство